

1

9

3

0

4

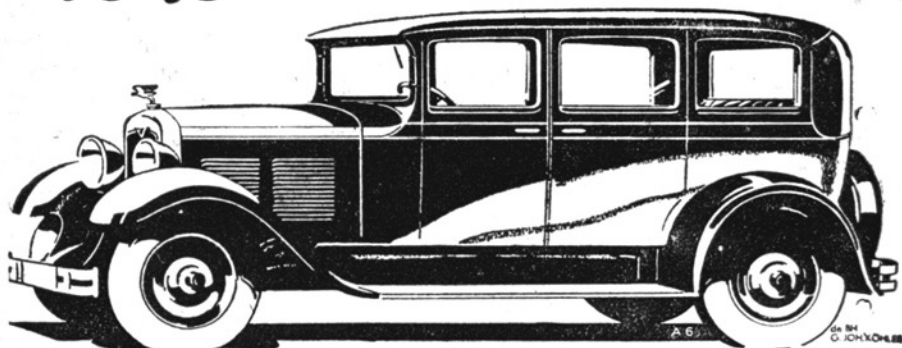
MODRA PTICA

VSEBINA

Josip Vidmar / Anjuta — novele • Vlad. Bartol / Velika skrivnost • Rudolf Kresal / Sigbjörn Obstfelder • Sigbjörn Obstfelder / Pesmi v prozi • Janez Žagar / Srečanje s smrtjo • Anton Ocvirk / Literarni zapiski • Bartolomeo Calvi / Uvod v Kralja na Betajnovi • Poročila • Razno • Iz založbe in uredništva

To je

ADLER

V tem vozilu tiči nenavadno veliko praktičnega iskustva. V živem spominu je še tistih 46.000 km okoli sveta.

Pomembne so večkratne zmage pri preiditvah ADAC-a, na katerih je bila preizkušena usposobljenost in pripravnost teh vozil.

Nedosežen je uspeh Standardov v Alpah.

Vrline Adlerjevega Standarda 6 so:
varnost, zanesljivost in komfort.

Pridite in se sami prepričajte! Napravim rad z Vami poizkusno vožnjo. Sporočite svoj naslov na:

GLAVNO ZASTOPSTVO:

Ing. C. R. LUCKMANN

LJUBLJANA, AHACLJEVA CESTA ŠTEV. 10

Datum

Založbi

Modra ptica

v Ljubljani

Podpisani(a)

Vam javljam, da sem glede na razpis nagrad v reviji Modra ptica pridobil(a) na drugi strani napisane naročnike, ki se naročajo na Vaše redne publikacije in sicer za leto 1929/30 na:

„Pan“ - Knut Hamsun,

„Anjuta“ - Anton Čehov,

„Temni cvet“ - John Galsworthy,

„Spomini na sodobnike“ - Maksim Gorkij.

Pošiljajte jim tudi brezplačno mesečno revijo. Vse podrobnosti so natančno navedene na naročilnici na drugi strani.

OPOZORILO: Ker je prva knjiga «Blagoslov zemlje» razprodana, nudimo mesto nje novim naročnikom «Pana», roman od istega avtorja, ki je izšel samo v platno vezan. Ker stane «Pan» za naročnike samo Din 30.—, se novim naročnikom letna naročnina zmanjša, in sicer:

za knjige v mehko vezane mesto Din 180.— Din 165.—

za knjige v platno vezane mesto Din 240.— Din 210.—

za knjige v polusnje vezane mesto Din 300.— Din 255.—

Takoj je treba poravnati pristopnino Din 10.—, naročnino za «Pana» Din 30.— in prvi obrok za mesec marec, ki znaša za knjige v mehko vezane Din 15.—, za v platno vezane Din 20.— in za v polusnje vezane Din 25.—.

NAROČILNICA

Št.	Ime in priimek novega naročnika	Poklic novega naročnika	Točen naslov in bivališče	Ali se naroča na knjige vezane v mehko, platno ali polusnje?	Ali bo plačeval naročnino letno, polletno, četrtno ali mesečno po Din?	Lastnoročni podpis novega naročnika
1						
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						

Pripomba: To naročilo je nepreklicno. Kdor bi v drugem poslovnem letu (1930/31) ne želi biti več naročnik na naše redne publikacije, nam mora to javiti najkasneje do 1. oktobra 1930.

Vse imenovane osebno poznam in prosim, da jih takoj vpišete med svoje naročnike. Pošljite jim takoj tudi vse že izišle številke revije Modra ptica in položnico, da plačajo pristopnino Din 10—, naročnino za Pana in že zapadel obrok za marec, nakar jim dostavite takoj tudi drugo knjigo (Anjuta).

Meni pa pošljite kot nagrado sledečo(e) knjigo(e):

in sicer na naslov:

Ime in priimek:

Poklic:

Bivališče (točen naslov):

To prilogo naj vsakdo, ki se hoče udeležiti naše nagradne akcije, izpolni in naj jo pošlje na naš naslov v zaprti kuverti.

TRI SVETOVNE ROMANE

DOBITE PRI NAS. IN SICER

L. TOLSTOJ

ANA KARENINA

Roman v dveh delih. Prevedel VLADIMIR LEVSTIK. 1087 strani. Broš. Din 200.—, vez. v platno in s kaseto Din 250.—.

Ana Karenina je gotovo nesporni višek Tolstojvega umetniškega dela in eno najpomembnejših del svetovnega slovstva sploh.

F. M. DOSTOJEVSKIJ

BRATJE KARAMAZOVI

Roman v štirih delih z epilogom. Prevedel VLADIMIR LEVSTIK. 1122 strani. Broš. Din 200.—, vez. v platno in s kaseto Din 250.—, v polusnje Din 300.—.

Bratje Karamazovi so ne samo najgloblji slovanski roman, ampak tudi eno najobširnejših del v literaturi. Dostojevskij posega v tem svojem največjem delu v samo dno človeške notranjosti in nje skrivnosti.

H. SIENKIEWICZ

QUO VADIS?

Zgodovinski roman v dveh delih. — Prevedel DR. JOŽA GLONAR. Broš. Din 80.—, eleg. v platno vez. Din 100.—.

Sienkiewicz si je s tem romanom pridobil svetovno veljavo in popularnost, v njem posega daleč nazaj v prve čase krščanstva, v dobo vladanja rimskega cesarja Nerona.

Poleg tega dobite pri nas čudovito knjigo indijskega pisatelja Dhana Gopala Mukerdžija

MLADOST V DŽUNGLI

v prevodu JOSIPA VIDMARJA. Cena, broširana Din 30.—, vezana v platno Din 40.—.

«Mladost v džungli» je prva pristna knjiga o džungli na našem knjižnem trgu. V njej je čudovito podana narava džungle in življenje njenih prebivalcev. Gotovo je to ena najmikavnejših knjig v našem slovstvu.

JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA
V LJUBLJANI

MODRA PTICA

IZHAJA MESEČNO • NAROČNIKI NA REDNE PUBLIKACIJE DOBIVAJO LIST
BREZPLAČNO • POSAMEZNA ŠTEV. DIN 6.— • UREDNIŠTVO IN UPRAVA:
GREGORČIČEVA ULICA 23 • TELEFON 2552 • ČEK. RAČUN ŠTEV. 15.369

LETO I

MAREC 1930

ŠTEV. 4

JOSIP VIDMAR / A. P. ČEHOV: ANJUTA

Druga redna knjiga »Modre ptice« — »Anjuta« prinaša izbor novel ruskega pisatelja A. P. Čehova. Izbor vsebuje dve kratki in tri daljše novele. Kratki dve sta izbrani tako, da predstavljata svojevrstni način čehovske črtice in da kažeta Čehova v obeh poglavitnih čustvenih legah, v melanholični in humoristični. Hkratu pa sta po svojih glavnih dveh osebnostih zanimivo in tako rezko nasprotje, da izzivata k vzporejanju. Razlika med nečloveško omalovaževano Anjuto in pohlepno, frivolno in neodvisno Suzano Moisejevno nudi vpogled v obsežno psihološko in čustveno skalo, ki je bila Čehovu na razpolago. V obeh črticah se pokaže pisatelj kot čuteč in globok opazovalec življenja, sredi katerega je živel, in kot oblikovalec, ki zna v najneznatnejšem življenju najti in stopnjevano izraziti njegov značaj in njegovo edinstveno posebnost. Vendar je njegova črtica, ki se je že zelo mnogo prevajala v slovenščino, v tem izboru le zelo skromno zastopana. Skoro vsa knjiga je posvečena Čehovu kot pisatelju daljših povesti, ki je pri nas skoro nepoznan. Iz tega njegovega dela so tu izbrane tri znamenite novele: »Šesti oddelek«, »Dolgočasna storija« in »Dvoboje«.

Prikrita bolečina, s katero spremlja Čehov nelepe strani življenja, vsebuje često poleg čiste človečnosti še neko posebno žalost nad tem, da je to nelepo življenje prav rusko, domače, rodno življenje. Ta rahla domoljubna primes je značilna za pretežno večino njegovih črtic. Podoben pa je njegov odnos tudi do življenja, ki ga opisuje v »Šestem oddelku«. Ta zgodba o žalostnem poginu čudškega provincialnega zdravnika srka gotovo z eno izmed svojih najglobljih korenin življenski sok iz pisateljeve žalosti nad mračnim in brezupnim življenjem ruske province, ruskega naroda. Pametni in duševno zelo prebujeni provincialni inteligent, ki se v svoji brezupni osamljenosti sredi obdajajoče ga toposti zateka k brezplodnemu in mrtvoudnemu filozofiranju, neusmiljeno pogine prav zaradi zanemarjenosti, nepoštenosti in toposti, ki jih je v svoji moralni neodločnosti in slabotnosti trpel in jim prizanašal. Pogine in doživi pred smrtjo še najbridkejšo razočaranje, razočaranje nad svojo stoiško filozofijo, ki mu je bila v življenju edina uteha. Za tem življenskim procesom se resnično dviga napol prozorna senca maščujoče Nemeze, ki ravna vse človeško življenje, toda notranji vzgon dela je le

domoljubna bolečina, je le bolj bolečina nad ruskim življenjem, nego bolečina nad življenjem kot takim.

»Dolgočasna storija« je novela brez te primesi. To je popolnoma čisto človeško delo. Življenski proces, ki je vsebina te na videz mirne in široke pripovedi, je s pekočo bolečino opazovano notranje umiranje neke osebnosti. Pod vplivom smrtno bolnega in starega organizma se na skrivnosten in neizprosni način vrši moralni razkroj visokega in duhovnega človeka. Zaman je njegov plemeniti in ogorčeni odpor, zaman vse njegovo razglabljanje, njegova moralna osebnost razpada in ni je moči, ki bi jo otela. Velikodušnost in preprosta ter brezosebna dostojanstvenost ginevata v nji in mesto njiju se porajajo malenkostna in nelepa čuvstva, ki so kakor grdi madeži na zaključku tega nadarjenega in z okusom preživelega življenja.

Poseben zagoneten čar daje tej razglobi moralnega omagovanja dejstvo, da je podana kot neposredna izpoved umirajoče osebnosti. Ko poslušamo svojega pripovedovalca, ki nam z izrazi osuplosti, bolečine in obupa opisuje dogodke in nezadržljivi proces v samem sebi, se nehote vprašujemo: Kaj je tisto, kar propada v tem človeku, če je njegova zavest sposobna opazovati ta propad z bolečino in odporom? Kakšne moči žive v človeku, da v nekem trenutku lahko zažive tako nevarno samostojno, kakor del notranjosti tega človeka? In njegova notranjost in notranjost človeka sploh se nam pokaže v neki elementarni razkrojenosti, za katero skoro ni ne besed ne označbe. In kje je pravi vzrok tega razkroja? Ali res tam kjer ga išče ta vdani vernik znanosti: v tem, da manjka v njegovem življenju, mišljenju in čuvstvanju »obča ideja ali bog živega človeka«? Ali je to morda navadno, s telesnim umiranjem zvezano oslabevanje duševnih in moralnih moči?

Navzlic mnogoštevilnim opazkam k ruskemu življenju je »Dolgočasna storija« v bistvu samo človeška stvar, ki bi se lahko z majhnimi spremembami popolnoma prenesla v izobraženo življenje vsakega evropskega naroda. Nekoliko močnejši je svojski ruski element v najbolj obsežnejši noveli te zbirke, ki je hkratu tudi najbolj obsežnejše pripovedno delo Čehova sploh — v »D v o b o j u«. »Dvoboj« nas prestavi iz Rusije v klasično deželo ruskega romantizma, na Kavkaz. V življenju ruske provincialne inteligence na koloniziranem Kavkazu popiše Čehov dramo nepostavne ljubezni med pobeglo zakonsko ženo in tipičnim reprezentantom ruskega inteligenta. Vendar je usoda te ljubezni samo izvor in izliv nekega nasprotstva med dvema moškima, ki se srečata na zapuščenem obrežju Črnega morja. In to nasprotje, ki je konflikt in »dvoboj« te dramatične zgodbe, je tisto, kar je Čehovu dalo pobudo za to delo.

V povesti se sovražno srečata dva moža kot nosilca nasprotnih življenskih načel: eden kot predstavnik nekoliko zanemarjenega in razpuščenega človeštva, ki živi, kakor se pač naključni, brez volje in notranje strogosti, v nekoliko ohlapni dobrohotnosti napram sebi in drugim, svobodno in široko; drugi kot tip moralnega in socialnega despota in diktatorja, oster in jasen, ozko in omejeno moralističen, toda odločen, discipliniran, stremeč. Če je prvi sam prvobitni element življenja, je drugi eden izmed onih neobhodnih krutih sanjačev, ki so »sol zemlje« in ki varujejo svet pred poginom. »Taki kakor je on,

dajejo svetu obstanek in če bi bil svet prepuščen samo nam, bi z vso svojo dobroto in z vsemi dobrimi namenji ne naredili iz njega drugega, kakor na primer muhe iz te-le slike» — pravi v svetlem trenutku njegov nasprotnik o njem. Dejavnost teh dveh načel je opisal Čehov v življenju obeh glavnih osebnosti »Dvoboja«. Storil je to živo in lahkotno, zastrto, brez nediskretnih povdarkov in s popolno prepričevalnostjo.

Poleg naravne in splošne prepričevalnosti imata dejavnosti obeh sil še posebno nacionalno, rusko verodostojnost. Načeli nista pokazani samo, kako se udelejujeta v človeškem življenju sploh, marveč sta pokazani hkratu tudi v tisti posebni vlogi in funkciji, ki sta jo imeli in jo imata v ruskem življenju. Pozornost zasluži dejstvo, da je Čehov zamislil svojega reformatorja kot Nemca, ki se je bil porusil. In še več, delo je v nekem smislu lahko skoroda preroško. Ali ni današnja ruska revolucija nekak dvoboj med zanemarjenim oceanom ruskega življenja ter ostro in jasno in nekoliko tujo voljo, napraviti to življenje urejeno? In ali ni kakor v zgodbi »Dvoboja« v tem trenutku v neki življenski nevarnosti ves element ruskega življenja? In komu je namenjena usoda, rešiti ta narod iz nevarnosti in ga povesti v novo življenje? »Dvoboj« je eden izmed redkih primerov, ki kaže, koliko nezavedno preroškega vsebuje umetniški pogled, ki je dovolj prodiren, da lahko jasno opazuje posamezna vlakna snujočih moči v nerazrešno zamotanem klopčiču življenja.

VLADIMIR BARTOL / VELIKO ODKRITJE

Vstali pa bodo lažni Kristusi in krivi pre-roki: in velika znamenja bodo delali in čudeže, tako da bodo v zmoto zavedli (če je to mogoče) celo izvoljence. Math. 24./24.)

Svetovna vojna me je zajela baš na potovanju skozi centralno Ameriko in tako sem moral prebiti vsa tista leta daleč od velikih dogodkov. Šele precej dolgo po sklenitvi miru se mi je posrečilo vrniti se po brezkončnih ovinkih domov. Našel sem marsikaj izpremenjenega in novega. Jugoslavija — davni sen naše inteligence — je postala dejstvo in kar naslišati se nisem mogel domače govorice, ki mi je po tolikem času od vsepovsod zvenela na uho. — Mar manjka še kaj tem ljudem? sem se vprašal. — Ali nimajo raja na zemlji?

Sprehajoč se po ulici, nenadoma srečam človeka, ki se mi je zdel nenavadno znan v obraz. Spogledava se in zdajci vzkliknem: »Kaj nisi to Ti, Trnovec?« — »Da, doktor Trnovec sem; ja vi?«

Veselo sem se zasmel. Če bi ne bilo drugega, po tem tržaškem »jn« bi ga bil moral spoznati.

Začuden me je premeril od glave do pete. No, naposled se me je vendarle spomnil. Presenečen mi je podal roko in ni trajalo dolgo, pa sva že sedela v prijetnem kotičku kavarne »Union«.

»Kako je kaj doma?« sem ga vprašal, ko sem mu bil v kratkih besedah popisal svojo Odisejado za časa svetovne vojne.

»Žalostnu, strešnu žalostnu,« je potožil v svojem dialektu. »Vsepovsod naletiš samo na surovi materializem; smisel za resnične duhovne vred-

note je popolnoma zamrl v ljudeh. Postali so silno domišljavi in svet kar mrgoli od raznih „ženijev“ in „lažiprerokov“. Vsakdo si domišlja, da je vprav on poklican, da odreši svet. Ozri se samo naokoli. Slikarskega mojstra s sivo brado, ki sedi tam na sredi, menda poznaš. Ali vidiš onale dva mlada človeka poleg njega? Tisti z dolgimi, umetniškimi lasmi razglaša, da je mnogo večji dramatik, kakor sam Shakespeare.«

»Ali piše drame?« sem ga prekinil z vprašanjem.

»Tako vsaj imenuje proizvode, ki jih sčeka na papir. Prepričan sem, da je nevaren norec, ki bi zaslužil, da bi ga zaprli v blaznico.«

»Pa vendar sivolasi mojster z njim popolnoma resno razpravlja«, sem pripomnil in začudeno gledal originalnega mladeniča.

»Kaj naj sicer tudi stori, ko ga neprestano oblegajo«, je odvrnil moj stari znanec. »Če pa misliš, da je njegov suhljati tovariš kaj boljši, kar se tiče domišljavosti, se hudo motiš. Kipar je. Prekositi name-rava bojda samega Michelangela. Tudi v njegovi glavi mislim, da ni vse v redu.«

Začuden sem kimal z glavo. Pri moji veri, takih čudakov ni bilo pri nas pred vojno.

»No, oglej si onega plešca tamle,« je začel znova, kažoč mi z očmi možička srednjih let, ki je važno tičal sredi kupa časopisov. »Sveto je prepričan, da je največji finančni genij tega stoletja in da postane nekoč še gospodarski diktator v Sloveniji. Vidiš, oblast nad drugimi je sploh geslo današnjega človeka. Samo ozri se na onega debe-lušnega možakarja, ki tako ognjevit debatira s svojim sosedom. Ta si domišlja, da bo vstvaril največjo tiskarno v državi, kjer bodo tiskali na stotisoče knjig in časopisov. Nič manj noče doseči, ko da postane vsemogočen gospodar na našem književnem tržišču.«

Kar vroče mi je postajalo ob tolikih in tako čudnih novostih.

»S čim se pa ti baviš?« sem ga naposled vprašal. »Doktor, praviš, da si?«

»Da, jurist. Toda to samo mimogrede, kakor sem samo slučajno pro-kurist v neki banki, da si služim vsakdanji kruhek. Sicer sem si pa postavil vse imenitnejše cilje.«

Presenečen sem se zagledal vanj.

»Kakšni so ti cilji?« sem ga vprašal.

»Kakor vidiš, je danes ves svet nor. Vojna ga je pahnila v omotično vrtoglavico, iz katere zaman išče izhoda. Zato nujno potrebuje vod-nika, ki bi ga popeljal iz teh zablod.«

»No, in...?« sem poizvedoval začuden.

Potegnil je iz žepa velik zavoj s tipkarskim strojem popisanega papirja.

»Če hočeš, ti čitam odlomek iz svojega spisa.«

»Kaj?! Ti da pišeš?« sem ostrmel.

»Ali je to kaj čudnega? Le poslušaj!«

Začel je čitati:

»Resnično, resnično vam povem: Kdor ne bo sledil mojim naukom in bo ostal vase zakrknjen, ne bo videl božjega kraljestva. Zakaj skozi mene pelje pot k odrešenju in zadnjemu spoznanju. Vem! Zatajili

me boste. Toda mesto vas bodo gore poslušale moje besede in kamenje bo pelo slavo Njemu, ki govori po meni.«

Od strmenja sem obnemel.

»Kej ni tu genjalnu?« me je vprašal v svojem primorskem dialektu. In že me je seznanil z novim odstavkom svojega dela, ki ni v ničemer zaostajal za prvim.

»Torej ti si tisti, o katerem si dejal, da ga pričakujejo?« sem vzkliknil ves zmeden.

Doktor se je skrivnostno nasmehnil.

»Jaz nisem rekel ničesar,« je dejal izbegavajoče. »Napisal sem samo, kar mi je narekoval tajinstveni glas v meni. — Sicer pa, kaj bodo učili mene ti osli, bedaki, domišljavci, ki so si nadeli visoko ime „genij“?! Povojni ženiji so, krivi preroki.«

Ko sva zapustila kavarno, se mi je v glavi vrtelo kakor po močnem vinu.

*

Slučaj je nanesel, da sem naslednjega dne sedel pri mizi s sivobradim slikarskim mojstrom. Pogovarjala sva se o tem in onem in med drugim mi je tudi dejal:

»Včeraj sem vas videl z doktorjem Trnovcem. Originalen človek to, kaj ne? ... Sploh, dandanašnji je mladina popolnoma drugačna kot je bila nekoč. Nam so bili vzor Manet in drugi veliki sodobni slikarji. Če se danes ne smatraš vsaj za enakega Leonardu da Vinciju, sploh nič ne veljaš. Da, da. Po vojni so zrasli geniji, kakor gobe po dežju. Sicer so pa vse velike katastrofe in strahote v človeštvu, kakor lakota, kuga in vojna, imele za posledico podobne pojave. Krivih prerokov je kar mrgolelo ob takih prilikah ...«

Prisedla sta dramatik Shakespearove in kipar Michelangelove veličine. Slikar me je z njima seznanil. Zelo sta bila presenečena, ko sta opazila, da še ne poznam njunih imen.

»Vi ste bili tisti, ki je včeraj sedel tam v kotu z doktorjem Trnovcem?« me je ogovoril dramatik. »Ali ste videli kdaj večjega norca, ki bi se kretal svobodno v svetu? Za novo reinkarnacijo Kristusovo se smatra bedak. Že zdavna bi moral tičati v blaznici. Tip „povojnega ženija“ je, le verjemite mi. In takih krivih prerokov straši dandanes vse polno med nami ...«

»Tako da je vse ljudstvo zbegano in ne vidi resničnih vodnikov,« je pripomnil kipar.

»Da, da,« je vzdihnil dramatik. »Zaradi njih trpijo samo resnični geniji škodo. — A propos! Ali poznate mojo dramo „Gluhi orel“? Vidite, v njej sem opozoril slovensko javnost na edino resnične poslance božje, toda zakrknjenci so jo zatajili. Kaj hočete, večna usoda preroka v domovini.«

Zopet se me je lotevala vrtoglavica. Žile ob sencih so mi burno utripale in pred očmi so mi plesali črni kolobarji. Tiho se je smehljaj vase stari mojster.

»Moje delo kipi v nebo kakor stebri gotske katedrale,« je povzel znova dramatik. »Ali vam je všeč ta primera?« me je vprašal nena doma. »Vidite, takih genialnih domislic mi šine vsak dan na stotine v glavo. In vkljub temu me ljudje nočejo priznati ...«

»Seveda, ker jim bedaki kot Ogorelec, Podlogar in Zima tvezijo, da so oni edini izbrani«, mu je vpadel kipar v besedo.
 »Edini izbranci? Oni sploh nimajo pravice, da bi govorili!« se je razljutil dramatik. »Norci so to, „povojni ženiji“ in krivi preroki...!«

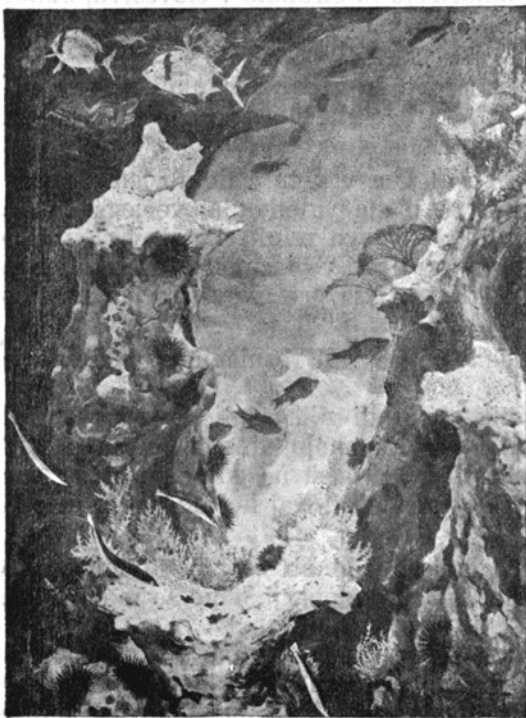
*

Živel sem odslej neprestano v nekaki omotični vročici. Zapovrstjo sem spoznal bodočega finančnega diktatorja, skorajšnjega veleknjigotržca, pesnike Ogorelca, Podlogarja in Zimo in še mnogo drugih. Vsakdo izmed njih me je skušal prepričati, da je edini genij in tisti odrešenik, ki ga pričakujejo. Vsi ostali da so pa osli, bedaki, krivi preroki, skratka „povojni ženiji“. Finančnik mi je dokazoval nujnost denarne diktature in se opajal ob grandioznih načrtih, veleknjigotržec je pel slavo bodoči veličini slovenske knjige, ki bo prišla iz njegovih rok, Ogorelec se je naslajal ob močnih besedah, Podlogar je čakal, da bodo njegove pesniške kompozicije čitali na prižnicah kakor evangelije, Zima pa je oznanjal, da samo s ponižnostjo in skromnostjo ugajaš ljudem ter se dvigneš nad množico brezštevilnih samohvalisarjev.

Ves svet se mi je zazdel tedaj kakor ogromna blaznica, v kateri kraljujejo večji in manjši norci.

Prišel pa je veliki dan, ki mi je prinesel veliko odkritje. Sedel sem popoldne z vročično glavo v »Unionu« in razmišljal o vsem, kar sem

doživel v domovini po svojem povratku. — Enq je nedvomno: vse pričakuje Odrešenika, zato se tudi pojavlja toliko krivih prerokov. Šel sem v mislih mimo vseh ljudi, ki sem jih spoznal, in začutil sem, da ni nihče med njimi pravi. Nihče ni vedel, kaj manjka današnjemu času... Zabredel sem v temo, glava mi je bila težka, v možganih se mi je trgalo... Zdajci me je razsvetlilo spoznanje kakor blisk: Ti, ki si tako jasno sprevidel njihovo krivo preroštvo, ti, ki si edini spoznal njihovo „povojno genialnost“, ti, ti in edino ti si tisti, ki ga pričakujejo!!! In odhitel sem k ljudem, da jim oznanim svoje veliko odkritje.

Jesip Gorup / Na dnu morja. (Olje)

RUDOLF KRESAL / SIGBJÖRN OBTSFELDER

Letos mine trideset let, kar je umrl eden največjih norveških lirikov: Sigbjørn Obstfelder. Ob tej priliki se ga spominjamo z dvema njegovima pesmima v prozi in s kratkim orisom njegovega življenja in dela. Spominjamo se ga predvsem kot sodobnika Knuta Hamsuna in kot največjega nordijskega poeta v zadnjem desetletju osemnajstega stoletja.

Vse svoje življenje je blodil po svetu iz kraja v kraj, gnan po svojem neprenehoma razstočem notranjem nemiru in v neprestani borbi za svoj življenski obstanek, dasi je bil po poklicu zemljemerec. Ali bil je od svoje rane mladosti ves razdvojen, ves zaljubljen in zasnanjen v življenje, rojen pesnik, in se je svoje službe na vse mogoče načine otresal, jo sredi dela zapustil, trpel najhujšo bedo, stradal do smrti in v urah obupa iskal rešitve.

Tako se je odpravil leta 1890., v štiriindvajsetem letu svoje starosti, v Ameriko — za kruhom, prav kakor Knut Hamsun. Toda že leto dni pozneje se je vrnil iz Amerike ves strt, nezadovoljen, brez vsakih sredstev. Amerika ga ni naučila ničesar. Živel je kakor pred letom dni predan vetrovom, svojemu nemiru, svoji duši. Od vseh velikih nordijskih poetov je bil po svoji skrajno lirični naravi najbolj čudaški. Vse svoje življenje je bil osamljen in brez najmanjšega odnosa do vsakdanjega, praktičnega življenja ter je živel zmerom le med tujimi ljudmi. Tiho, neslišno je šel skozi življenje, po nikomer pozvan in zmerom zaprt sam vase. Živel je le svojemu nikoli utešenemu nemiru, svojemu iskanju: »Iskanju ritma, ki je v vsem, čudežu, melodiji življenja — duše — Boga.«

Iz njegovega življenja v Ameriki se je ohranil majhen dnevnik. V tem času je preživel svoje najburnejše notranje kipenje: ves se je predal glasbi, ki mu je odkrila do tedaj neznane, nove svetove. Zanj, ki je bil poln religioznega, otroško nedolžnega spoštovanja do življenja, do tega 'velikega čudeža', je bila to, da je nazadnje našel sebe v najbolj transcendentalni umetnosti, v glasbi, — rešitev. Tedaj je odkril svetu svojo dušo, svoj čudoviti instrument, ki je bil zmerom poln najkrasnejših melodij življenja, ubran in spet neubran, zmerom pa v čudoviti skladnosti z življenjem samim. Prišel je do prepričanja, da je mogoče vso njegovo valujočo notranjost, vsa njegova čuvstva izraziti edinole v tonih.

Glasba ga je vsega omamila. Bil je tako strasten violinist, da je včasih po cele dneve in noči preigral — dokler mu ni zmanjkalo strun. Sam piše v svojem dnevniku: »To veliko kipenje v meni me je v tistem času trikrat pripravilo ob službo. Kadar sem šel meriti travnike, sem mislil: Nemara mi delo na čistem zraku prinese miru. Ali ko sem pozno zvečer prišel domov, sem opazil, da z goslanjem ni bilo nič — da bi igral, nisem imel več moči. In tako sem pet dni meril travnike, potem pa sem — odpovedal službo. Raje stradam in igram, kakor pa da bi metal v nič svoje dni.«

Leta 1893. je izšla drobna knjižica njegovih pesmi v prozi z naslovom: 'Gedigte'. Zadelo ga je težka roka tedanje norveške kritike; njegove

pesmi v prozi so bile sprejete z zasmehom. S to kritiko je bil Sigbjørn Obstfelder 'ubit'. Nedostopna za njegovo naivno, otroško prikazovanje življenja, ga je na sirov način odbila in ga izpostavila splošnemu zasmehu. Doma ni več vztrajal. Šel je spet po svetu — kakor njegov sorojak Knut Hamsun — v London. Zanj je bila ta kritika usodna. Res, da ga je nekaj let pozneje popolnoma priznala, da so pisali največji norveški dnevniki in revije o njegovem prvem delu sijajne ocene, ali ta leta, med izidom knjige in priznanjem, so ga pokopala. Podlegel je jetiki. Vendar pa se je kljub vsemu poročil leta 1898. * splošno znano krasotico iz Kopenhagena, Ingeborg Weeke. Njegov zakon je bil pravi pekel. Zadnje čase svojega življenja je prebival v Berlinu v neki strašno opremljeni sobi. Tisti čas je dejal nekaterim svojim prijateljem, ki so videli v njem genija, o svoji ženi in o sebi: Kadar sem pri njej, ne morem delati; in kadar nisem pri njej, tudi ne morem delati. Zakon, ki je trajal samo dve leti, je pospešil njegovo smrt. Umrli je leta 1900. v starosti štiriintridesetih let v Kopenhagenu v bolnici. Ob njegovi smrti je Norveška spoznala svojega genija in svojo veliko izgubo.

V vsem svojem življenju je napisal le kakih dvajset novel in prav toliko pesmi, h koncu svojega življenja pa je napisal svoje najdaljše delo, ki pa je majhno po obsegu, kakor vse njegove stvari: »Dnevnik svečenika«, v katerem je izpovedal svoj življenski nazor v filozofsko meditativnem slogu. Delo glede na umetniško vrednost zaostaja za njegovimi novelami in pesmimi, vendar pa je zanimivo, ker ima podoben, če ne prav tak življenski nazor tudi Knut Hamsun.

V svojih novelah in pesmih pa si je postavil spomenik. Vsaka njegova pesem, novela je kompozicija — vse svoje delo je pokoril glasbi. Odtod tudi njegov veliki strah, da bi svojih čustev ne mogel izraziti z besedami in se zato pogosto opravičuje v oklepajih češ, da njegovo pripovedovanje nima prave zveze. Vse besede se mu zde včasih kar nemogoče, nekam starikave in ponošene. Vendar pa je v svoji lirični prozi pravi virtuoz. Jezik ima preprost, prav kakor Knut Hamsun, le da zvene stavki bolj melodiozno drug za drugim, tako da se človeku res zdi, kakor bi poslušal gosli. In res je vsaka njegova pesem, novela zgrajena na nekem osnovnem tonu, ki ga dovede do ene same melodije z vso barvitostjo in sočnostjo, z vso življenjsko resničnostjo.

V izpovedi svojega življenjskega nazora: »Dnevnik svečenika«, pravi med drugim: — »Kaj ni glasba tista umetnost, ki vre iz naših src, iz src ljudi, ki so živeli v teh stoletjih pare in železnic pa tudi nauka o harmoniji! Prišel je (nauk o harmoniji) istočasno z novo panoramo svetov. Rodil se je istočasno s Kopernikom.«

»Umetnost v kamenju je bila umetnost starih. Umetnost upogibajočih se lokov, tresočih se strun in plesočih zračnih valov je naša. Mi ne iščemo lepega miru, trdne črte. Mi iščemo črt še preden so utrjene, tisto, iz česar sta nastali beseda in oblika, iz premebno, ki je bolj večna kakor snov. Celo v kamenju, v skulpturi, v loku in oboku čutimo, tekoče, valujoče, in misli in besede pojo iz naših možganov.«

»Ritem je mir v novem življenju svetov. Ritem je mir življenja, morda mir večnosti. Premirje smrti.«

»Vidim svoje mrtve besede — in kar sem čutil, je bila morda slutnja o življenju — o dihu Boga.«

»Vse življenje svetov — ena sama veličastna himna! Svetovna telesa, celice, bitja — instrumenti v orkestru, ki igrajo svatbeno koračnico življenja.«

*

Duša Sigbjörna Obstfelderja je vsa drhtela v božanskem ritmu nepri-
zanesljivega, neskončno dobrega in strašnega, skrivnostnega življenja.

SIGBJÖRN OBSTFELDER / PESMI V PROZI

PREVEDEL RUDOLF KRESAL

DEKLICA V ČRNINI

Grem skozi pusto ulico. Tihotapim se zdolž zidov.

Ali gre kdo za menoj? Ali se tihotapi kdo za mano zdolž zidov,
s sklonjeno glavo? Tako kakor jaz?

Ne smem se ozreti.

Tema je kakor v rogu. Pričenja mi biti srce.

In zaslišim šepet:

»Fant!«

Čutim, da se me dotika žensko oblačilo. Ne dvignem oči, a vendar
vem, da je oblečena v črno.

Vem tudi, da je devica, in vem tudi, da ji prsi valove.

Prime me za roko. Njena trepeče! Ampak ona se privije k meni,
vzpine se in zašepeče:

»Fant!«

Hodiva med deskami in sodi, vzpenjava se po stopnicah in vstopiva
v sobo.

Ona sname tenčico. Zagledam velike, čudne oči. Odpne si plašč in
roke ji trepečejo.

»Poglej!« pravi. »Ali je to lepo?«

In se privije k meni, poboža mi lice, vrat, prsi, vse moje telo. Z
mehkimi, boječimi rokami.

Toda te roke šepečejo:

S l e p a !

ANA-MARIJA

Strela božja! Kaj ni tam zunaj Ana-Marija? — vzklikne trgovski
pomočnik iz prodajalne.

— Lažeš, — pravijo drugi, — lažeš. Ana-Marija ne hodi več na ulico.

In stečejo proti oknu, vsi.

— Ona je kakor hermelin, pa tudi njene roke so kakor hermelin, —
je dejal nekdo.

— Ana-Marija je najlepše dekle v mestu, — je dejal drugi.

Ali Ana-Marija je šla brez besede mimo okna, tenka kakor vrbova
vejica, z lasmi, ki so bili svetli kakor rumeno zlato. Gledala je na-
ravnost pred se in ni ničesar opazila.

V žepu je nosila nekaj težkega. Hotela je, izbočiti kakor običajno,

svoje mlade prsi, toda ono, kar je nosila v žepu, jo je pritiskalo k tlom, hudo jo je pritiskalo.

Strela božja! Kaj ni ona-le tam zunaj Ana-Marija? — so se v zboru oglašali vsi, ki so stali pri oknih zdož vse ulice.

A stari Hansen je sedel in mrmral:

— To bom vsekakor povedal svoji ženi... vsekakor bom povedal to svoji ženi...

»Ana-Marija je stopila na ulico!«

Ampak Ana-Marija je šla tiho in s sklonjeno glavo dalje. Šla je proti pomolu. Tam je obstala in zastrmela preko morja v daljavo.

Potem se je doteknila svojega žepa, potegnila iz njega majhen košček papirja in ga izpustila v vodo.

Zmočil se je. Razmočil in odplaval. In potem se je potopil na dno. Doli med morske vrage.

Ponosno se je vzravnala. Zatem se je obrnila in odhitela domov.

Toda on ni utonil.

Prstan!

Vso zimo ga je gledala in gledala, ga obračala in vrtela, toda razumeti ni mogla, doumeti ni mogla.

Njej je prstan pomenil večnost.

Vsak večer so prihajale Kristina, Greta in Lavra in v njeno okno metale kamenčke.

— Ali pojdeš z nami?

— Ne.

In tiho so odhajale in šepetale:

— Ana-Marija ima nekaj na duši, kar jo boli.

A gori, v svojih domovih so pri kosilu govorile:

— Ana-Marija ne hodi več na ulico.

— Zapira se: nekaj mora imeti na duši, kar jo boli.

In prišla je zima; vse je zmrznilo, napravil se je led.

Pride Kristina in vzklikne:

— Napravil se je led, Ana-Marija.

Ali Ana-Marija ni odgovorila.

Kristina pa se potem s prstom dotakne Gretinih ledij in pravi:

»Vprašaj ti, Greta!«

In Greta vzklikne:

— Napravil se je led, Ana-Marija. Bel je kakor steklo.

Ali Ana-Marija ni odgovorila.

Potem se Greta dotakne s prstom Lavrinih ledij in pravi: »Vprašaj ti, Lavra!«

In Lavra vzklikne:

— Napravil se je led, Ana-Marija. Bel je kakor steklo. Tovariši in tovarišice vprašujejo po tebi.

Ali Ana-Marija ni odgovorila.

Potem so prenehale. In vse je potihnilo.

Z morja pa so prihajali glasovi:

Dvigni se, dvigni, roža moja,

Dvigni se, dvigni, lutka ti;

Dvigni se, dvigni, milo moje,

Ti, razžarjeno solnce, ti!

A preko bregov je zvenelo:

— Razžarjeno solnce, ti!

Ana-Marija je strmela v prstan. Ni mogla razumeti, ni mogla doumeti. Njej je prstan pomenil večnost.

*

— Zakaj, oče, zmerom bereš in bereš?

— Iščem resnico, Ana-Marija.

— Kaj je kje resnica, oče? Ali ni vse laž?

Nato je starec dvignil svojo težko belo glavo in pogledal Ano-Marijo, vso shujšano, da je bila kakor prozorna, ampak lasje so ji blesteli, kakor okna cerkve Matere božje, kadar zahaja solnce, so blesteli lasje Ane-Marije.

— Da, da, Ana-Marija, med ljudmi ni resnice ... na tistem-le rume-nem listu ... in samo v teh zaprašenih knjigah je resnica.

In od tega dne je Ana-Marija sedela pri velikih in težkih knjigah.

Ana-Marija je sedela od zore do mraka pri velikih in težkih knjigah, ampak od tam, z zelenih livad, pa so prihajale besede:

Dvigni se, dvigni, roža moja,

Dvigni se, dvigni, lutka ti;

Dvigni se, dvigni, milo moje,

Ti, razžarjeno solnce, ti!

In lica Ane-Marije so bleдела in bila vse bolj prozorna.

*

Bilo je meseca maja, ko odpada črešnjev cvet.

Stari zvon župne cerkve je donel. Donel je preko mesta, preko fjorda.

A pred vse prage se je usula mladost.

Vse trgovine so bile zaprte, zakrite vse izložbe.

Po vseh ulicah se je širil šepet in celo otroci so si otirali solze.

Komaj je dovršila dvajseto leto, pa leži v krsti! Šele dvajseto, pa leži zvenela v krsti.

Z dolgimi črnimi tenčicami na glavi so šla pred črnim vozom najlepša dekleta iz mesta in šepetala:

— Umrla je, glejte, najlepša med nami. Najlepša plavolaska leži v krsti.

In šepetala so še dalje:

— Pa kaj je mogel kdo storiti Ani-Mariji kaj hudega? Kaj je mogel kdo prevarati Ano-Marijo?

Moški so šepetali:

— Ne verjamem, da bi jo bolezen v prsih spravila v grob, — je dejal nekdo.

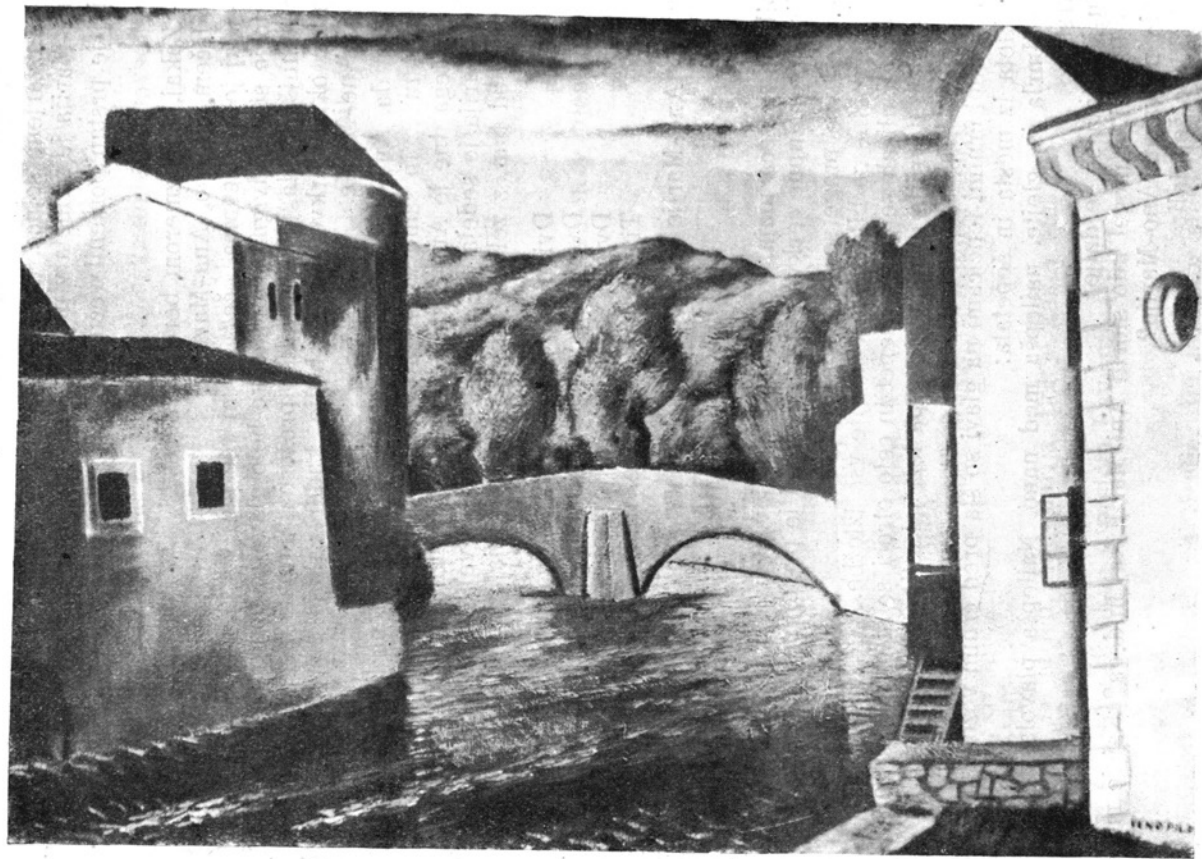
— Da, nekaj drugega je moralo biti, zaradi česar je trpela Ana-Marija, — je dejal drugi.

— Nekaj jo je glodalo, a nihče ni vedel kaj, — je dodal tretji.

In šepet je šel skozi vso pogrebno procesijo:

— Kdo je mogel kaj hudega storiti Ani-Mariji z zlatimi lasmi? ... Kdo je mogel prevarati Ano-Marijo?

*

Veno Pilon
Pokrajina (Olje)

JANEZ ŽAGAR / SREČANJE S SMRTJO

Prijatelj, ki smo ga včeraj pokopali, mi je nekaj dni pred svojo smrtjo povedal to-le zgodbo:

Ko sem bil še deček, star kakih dvanajst let, sva se vračala z očetom od oddaljenih sorodnikov v temni noči po dve uri dolgi samotni poti domov. Pravkar sva zavila v ozek klanec, ki ga je obdajal na eni strani star, neprodiren gozd, na drugi pa strme skalne pečine. Oče je šel naprej, jaz za njim. Dejal sem že, da je bila trda noč. — Nenadoma je spregovoril oče:

»Vidiš, temu klancu pravijo Stehan.«

»Stehan« sem ponovil; ime pa se mi je zdelo zelo čudno.

»Tukaj so nekoč obešali zločince,« je dodal. Še danes je marsikoga strah, če mora sam tu skozi.«

Nad pečinami je v tem trenutku zaklicala sova: -U-h-u-! Zazdelo se mi je, da me je stresel mraz. Hotel sem očeta povprašati o obešencih, a sem samo rekel:

»Sova!«

»Da, pomlad je, ko gredo fantje na nabore.«

Zagledal sem vojsko pred seboj in mrtvece, ki so popadali.

»Pa zakaj je ljudi strah?« sem vprašal.

»Ne vem zakaj. Pravijo, da obešenci tavajo zdaj po gorah in vale kamenje na ljudi, ki hodijo mimo.«

»In kaj je potem, ako jih vale?«

»Pobijejo jih.«

Tedaj se mi je zameglilo pred očmi. Gozd se je nagnil čez sotesko in se dotaknil s svojim vrhom skalnih pečin, da je zakril nebo nad nama. Začul sem ropot in krik, potem pa sem stekel v nepopisni grozi in brez misli dalje.

Ves zasopel sem prišel domov. Vprašali so me, kje je oče. Stisnil sem se v kot in rekel:

»Kmalu pride, menda.«

Očeta pa ni bilo; ne zvečer, ne drugi dan.

Četrty dan pa so ga našli vrh Stehana s prebito glavo in mrtvega. Odkod njegova rana niso mogli ugotoviti.

Ko sem šel za njegovim pogrebom, se mi je nenadoma zazdelo, da sem tisto noč videl, kako se je oče opotekal in se slednjič poleg mene zgrudil; jaz pa sem zbežal, sluteč bližino smrti.

ANTON OCVIRK / LITERARNI ZAPISKI

III.

Pesništvo je najelementarnejši in najjasnejši odraz dobe, njegovih duhovnih stremljenj, teženj in hotenj, v njem je ujeta psihološka poteza pesnika in naroda, ki valuje in se zrcali v ritmiki, pesniški podobi, jeziku in stilu. Tu se vsekakor odkriva življenje najbolj neposredno, tu je človeku najbližja tajna sila miselne in čustvene razgibanosti in tu se življenje razodeva po pesniku oblikovalcu v najbolj strnjeni, najbolj pregnantni in čustveno najbolj izoblikovani obliki; življenje je tu izkristalizirano v posebne umetniške celote, ki so vsak zase svojevrstni svetovi. Zato je v vsakem našem pesniku strnjena ogromna simbolna podoba mišljenja in

čuvstvovanja, ki ga je bil zmožen človek v tisti dobi, še več, pesnik more mimo časa zarisati s svojo močjo novo razodetje svojega sveta in svoje pesniške moči.

Za dobo po impresionizmu je pri Nemcih najbolj značilen, po svetu močno poznan, pesnik Rainer Maria Rilke, ki je tudi pri nas zapustil nekaj vpliva v povojnem pesništvu. V njem je doživela pesem svojevrstno duhovno prefinjenost, dvignil jo je do neke mistične breztelesne simbolne pomembnosti in poudaril čustveno silo v pesmi z neko lirično otožnostjo. Jasno je, da ni Rilke edini veliki pesnik svoje dobe, pač pa eden izmed najzanimivejših, najidealnejših in notranje najresnejših, kar jih je dala nova doba na koncu 19. in v začetku 20. stoletja pri Nemcih. Še preko shematičnih oznak dob — impresionizem, ekspresionizem — kaže njegov lirični ton v marsikateri pesmi, da je porojen iz neke občečloveške, časovno in stilno navezane sile in izraza. Rilke je v pesmi akustičen impresionist, ki se vrhu tega opaja še nad barvno razgibanostjo, ki pa jih dvigne do neke globlje in notranje vse bolj razsežne vsebine z vizionarno mistiko, ki je zapopadena v njegovem izrazu in njegovem zadnjem vsebinskem in čustvenem občutju. Njegova pesem ne kaže le oblikovne uglajenosti, dasi se marsikdaj sprevrča v oblikovno in besedno igranje — beseda barve, onomatopoiija, figure, gradba pesmi itd. — in priča o pesnikovi zaljubljenosti v zgolj formalne posebnosti pesništva, ampak v njem je tudi odraz osebne duševne vsebine in neke simbolnosti, ki ima za sabo osebno filozofsko in miselno človeško čustveno podlago. Zato je Rilkejev impresionizem le označba za njegovo formalno in oblikovno stran pesništva, poplemenitil ga je namreč s tem, da ga je povzdignil v svet emocionalnih in duhovnih vrednot iz praznega artizma. Te prvine in vrednote so popolnoma Rilkejeve. Zato je le stilističnega pomena njegov akustični impresionizem, ki se kaže v melodioznosti, v besedni bujnosti in barvi, v podobah in še najrazličnejših oblikovnih posebnostih. Neka tajna, skoroda mistična jasnovidnost je pri Rilkeju močno očitna, posebno v pesniški zbirki »Knjiga ur«, ki pa — po mojem mnenju — ne izvira iz religiozne zamaknjenosti, ampak iz široke čustvene razgibanosti, ki prehaja na svojem višku v neko mistično simbolno gledanje na skrivnostne pojave v življenju, na duševno razgibanost človeškega bitja, na mistične dogodke v življenju, ki so čustveno silno globoki (n. pr. smrt, minevanje časa, izginevanje in večno prelivanje bežne hipnosti) in ki jih skuša Rilke ujeti v formalno popolnoma adekvatni obliki. Prikleniti bežnost v umetniško oblikovno in čustveno zaključeno celoto ni mogoče — misli Rilke — zato moreš pri neštetih njegovih pesmih čutiti, kako jih je pesnik oblikoval v neskončnost, kjer se čustvo v sebi zaključí in obstane v obliki dograjeno.

Rainer Maria Rilke se je rodil l. 1875. v Pragi kot sin plemiške rodovine. Študiral je v začetku oficirsko šolo, kar ga pa ni veselilo. Univerze je obiskoval v Pragi, Münchenu in Berlinu. Veliko je potoval. Bil je v Rusiji, kjer ga je nadvse močno pritegnila nase ruska pokrajina in mu dala naravno podlago k mistiki, v Nemčiji, Skandinaviji, Italiji in Franciji, kjer je bil prijatelj slavnega kiparja Rodina in nekaj časa njegov tajnik — o njem je spisal tudi knjigo —, nato je živel dolgo časa ob Jadranskem morju v nekem gradu in nato v gradiču Muzot pri Lidersu, kjer je tudi umrl l. 1926.

Pesniti je začel tiho in skoroda neopažen. Tudi njegova pesniška zbirka

»Prve pesmi« se ne sprostí še oblikovno in notranje mej, ki jih je začrtala sodobna lirika. Prve odgovore na »Zgodnje pesmi« prinaša »Knjiga slik« (1902) in najpomembnejša pesniška zbirka »Knjiga ur«. Svet se mu je odprl v širino in globino in povsod se srečuje z Bogom, vsak predmet je dobil globlji pomen in posebno simbolno vrednost. Tu se prične Rilkejev pesniško in umetniško najpomembnejši čas. Prisluškuje v daljavo in odkrivajo se mu stvari, »ki jih ne morem prenesti brez prijatelja in ne ljubiti brez sestre«. Prve pesniške zamisli se mu povrnejo znova, poje o samotnih večernih tiščinah, o otožno sanjavih deklicah, o čudovitih sanjskih življenjih, opeva divje viharne noči, opeva dušo slepih in beračev, samomorilcev in blaznežev. Tako se je Rilke v »Knjigi ur«, ki je nastajala zelo počasi (»Knjiga o meniškem življenju« 1899, »Knjiga o romarstvu« 1901 in »Knjiga o revščini in smrti« 1903) dvignil je svoje najbolj osebne pesmi in do svojega najresničnejšega

Venio Pilon / Romarska cerkev (Olje)

izraza. Bog mu je tema, iz katere se je porodil, mrak, v katerem se čuti potopijo, iz katerega vstane vera v drugo brezčasno življenje. V samoti in daleč od sveta je napisal Rilke še »Nove pesmi« in »Novih pesmi drugi del« (1908), kjer se pogovarja s svojim Bogom, zaničevalce velemest, ki ne poznajo Boga in skrivnosti globokega notranjega življenja, ki ne poznajo sladkosti samote in tišine. Tu moreš že vedno bolj opazati, kako se Rilke vedno bolj zgublja v formalizmu in artizmu, in kako se bije z ritmom in melodioznostjo. Poleg pesniških zbirk je spisal Rilke še nekaj dram (»Zdaj in ob naši smrtni uri« — slika 1896, »V zgodnjem mrazu«, »Brez sedanjosti«, »Vsakdanje življenje« 1901) in povesti (»Dve praški zgodbi«, »Mimo življenja«, pravilčno razporeditev v knjigi »Povesti o ljubem Bogu«, med njimi je najmočnejša: »Jajnski Malta Laurida Brigea«).

Zanimiv in nad vse svojstven je pojav R. M. Rilkeja, ki ni stal osamljen v svetovni literaturi svojega časa, ampak je sozvanjal z vso duševno in duhovno razgibanostjo veliko globokih pesniških duš in nam je ohranil svojo najpopolnejšo podobo, ki pa nam morda ne bo ostala vedno tako blizu, kakor nam je bila od začetka.

BARTOLOMEO CALVI / UVOD V KRALJA NA BETAJNOVI

(Nadaljevanje)

Čudno je le, da ta logična naravnost ni bila zapažena od prvih kritikov »Kralja na Betajnovi«, kar posnemamo po sledečih besedah iz že omenjenega članka Evgena Lampéta: »Proti tej »konvencionalni laži« pa slavi Cankar idejo, ki zmaga v porazih, ki se mu sveti iz zlata in se z maščevalnim sarkazmom reži gospodovalni krivici. Nadel ji je ime, prav cankarsko, značilno ime — »ponos vagabunda«. ⁷ Tudi jaz nagibam k naziranju, da so v Maksovem značaju sledovi Cankarjeve autobiografije, vendar v drugem zmislu kot Lampé. Zdi se mi, da nam je hotel Cankar pri oblikovanju Maksa reči: »Glejte, jaz in moji prijatelji si dovoljujemo klatiti se po svetu, posedati po pivnicah itd. itd., a kar se tiče poštenja, bi mogli poučiti marsikoga.« Druga izrazito autobiografična Kraigherju: »Pomisli n. pr. — ali nismo mi vsi, — Ti, Zupančič (najbolj cenjeni živeči slovenski pesnik) in jaz sinovi bankrotiranih ljudi?« — Istotam str. 300.) poteza se pokaže po mojem mnenju v prizoru, ko zapoje Maks napram Nini, iz lastne napetosti ter kot protest zoper silo, pred katero mora ubožica kloniti, slavospev ljubezni in zabavam svobodnega življenja »in ljubezen, ljubezen, ljubezen... itd.«; ta vzklík navdušenja, ki je Cankarju lasten — kar vidimo v vseh njegovih delih in posebej v mnogih poglavjih iz »Mojega življenja« ter »Podob iz sanj«, polnih velikega in boleznega žalovanja za pomladjo življenja, ki se nikdar več ne povrne — po mojem mnenju nikakor ne zmanjšuje Maksove moralne lepote ter njegovega poslanstva. Rajši bi menil, da označuje njegov odpor zoper izzivanje ovenelega Bernota, a z umetniškega vidika je pomembna priča za resničnost in čutnost, ki je položena v Maksov značaj. Maks in župnik želita in bi tudi morala igrati isto vlogo: Maks, ki je po Cankarjevem načrtu nositelj Kantorjevemu nasprotnega dejanja; župnik, ker bi po svojem poklicu moral biti branitelj pravičnosti. Zares se ob prvem vstopu v Kantorjevo hišo obe osebi podobno izrazita: »Časi so se spremenili; čeprav župnik dobro vé za nečedno ponašanje Kantorjevo, se izmotava iz vpljivosti in iz nizke preračunanosti, dasi nekoliko v zadregi, rekoč: »Časi so se spremenili, gospa... prav od srca me veseli«; Maks pa gre naravnost proti svojemu cilju. Maks je nadvse moralen; očetu, ki ga povabi na pijačo ter mu pokaže denar, očita, sluteč, da mu ga je dal Kantor, da ni storil prav, ko je sprejel denar, ki smrdi po vislicah. V istem razgovoru z očetom, in sicer v besedah: »nisem mislil, da sem tak slabič«, je še bolj označen Maksov značaj, kajti tu imamo že prvo znanilko njegovega materialnega padca spričo Kantorja. Maks se čuti slabiča spričo zločinca; prav zmisel njegovega posebejstva ali njegove abstrakcije ustvarja to slabost; če bi namreč Maks s svojo roko zadostil pravici, ne bil bi več pravičnik in ne bi predstavljal poteptane pravice. Zna biti, da je uverjen, da Kantorja ne bi mogel umoriti radi ljubezni, ki jo goji do France; zares reče svojemu očetu: »Ljubezen mi je v nogah, neče stran«, čeprav tu ljubezen nima širšega pomena. Taka razlaga bi pa bila v nasprotju z Maksovimi besedami napram očetu ob isti priliki, češ, da je telesno slab in zato išče v vinu moči. Tako torej izgleda, da ni ovenčan ne s svetostjo, ne z junaštvom, kajti v tem slučaju se na slabost ne bo oziral; mnogokrat je kretnja zgovornejša od dejanja samega in Maksovo postopanje potrjuje tak izrek. Treba je pa pripomniti, da dokazujejo take neuravnovešenosti živo borbo v njegovi duši in če bi te ne bilo, bi se dramatičnost zelo zmanjšala, vsaj kar se tiče njegovega značaja. Pri koncu prvega dejanja imamo pravo akme drame in pojavov Maksovega značaja, kateremu je navzlic slabosti uspelo — čeprav skozi tenčico, o kateri bi se dalo govoriti — izmakniti Kantorju priznanje najhujšega zločina, umorstva Martina Kantorja. Prizor spominja na Shakespearea (»Hamlet«) in je deloma predhodnik razumskih iger našega Pirandella v »Šest oseb išče avtorja«; tudi pri Cankarju imamo dramo v drami, v kolikor je moral pisatelj radi boljšega umevanja položaja, ustvariti nov dramski položaj, ki stoji sam zase. Kantorjeva sugestija, ali hipnoza, kakor pač hočeš stvar imenovati, ki se začneja čim začuje rezko izgovorjeno besedo »morilec« in ki se bolj in bolj stopnjuje, nas spominja na duševno stanje Hamletovega strica. Ni povsem jasno, zakaj je v tem prizoru Kantor, ki ga poznamo kot izvrstnega poznavalca Maksovih načrtov in iskanj, tako popolnoma brez orožja in obrambe na-

⁷ Glej »Zbr. spisi, 5. zvezek, str. 307.

⁸ Tako se izraža Cankar v pismu iz Dunaja z dne 19. avgusta 1900 prijatelju

pram njemu, ki je — čeprav je izrekel besedo, ki strašno začene v moralnem in materialnem pogledu ter stvari zmedo v obeh — njegov nasprotnik ter bi se moral pred njim varovati in dobro paziti, da ga ne ukani.

Toda v tem primeru bi ne stopila do veljave Kantorjeva podložnost sugestiji, ki je nekoliko »deus ex machina« njegovega bistva. Bolj bi bil razumljiv Maksov načrt, če bi imel ob strani očeta, ki bi ne bil udan pijančevanju, temveč enako zavzet za maščevanje ter pripravljen obrniti neposredno, strašno Kantorjevo izpoved v svojo korist. Če pa Maksov oče tej nalogi ni kos, čemu ne bi Maks vzdrževal sugestivnega stanja še potem, ko že ima dokaz za Kantorjev zločin, in tako dolgo, da bi ga upropastil, da bi v vsem postal veren svojemu zgledu — Hamletu? Toda temu nasproti stoji ugovor, da Maks tega baš radi svojega značaja ni hotel, ali pa da tega radi Krnčevega krika, ki je spravi hišo pokonci, storiti ni mogel. Drugo okolnost je moral Maks vnaprej videti in jo skoro gotovo tudi videl. Iz tega sledi, da je bilo Maksu le na tem, da pride v posest nepobitnega materialnega dokaza o najtežjem zločinu svojega antipoda. V tem primeru se nam zdi iskanje tega dokaza nekoliko odveč, če je res, da polaga Cankar Maksu malo prej te-le besede na jezik: «Tod okoli vse diši po teh grdih sanjah (zločinu)». Težko je tudi umeti, zakaj se Maks tako trudi za dokaz, da je Kantor umoril svojega bratranca, mesto za dokaz, da je vprav on spravi na boben njegovega očeta. Ali je treba stvar razumeti tako, da je menil Maks: če imam v rokah dokaz za najtežji zločin, ga za manjše sploh ne potrebujem? Ali rajši tako, da je Maks, ki v tem primeru ni oseba, temveč simbol, postavljen, da predstavlja samo pravico, tisto pravico, ki je univerzalna in se zato ne zmeni za podrobnosti, temveč stremi le za tem, da bi popravila skaljeni moralni red? Po tem razmišljanju, ki spravi čitatelja nekoliko iz ravnovesja glede končne sodbe o Maksovem značaju, moramo pa priznati, da je Cankarju dobro uspelo: na novo ustvariti krik napadenega Kantorjevega bratranca in odziv v grozi njegove hčere; nam dopovedati, kako je Kantor, preden je izvršil zločin, morda odstranil nečakinja iz sobe, v kateri je bila poleg svojega očeta, ko nam reče Maks: «Otroka ven, Kantor, da ne bo slišal, če bi stari zakričal»; razložiti naposled, kako je bil Martin Kantor umorjen za tistim krikom, ki je ostal mali Nini za zmerom v ušesu in ki ga je še prav posebno slišati tistega večera, da je pribežala vsa prestrašena po stopnicah ter klicala: «Oče, oče». Maks ni le predstavnik pravice zoper nečedni način Kantorjeve obogatitve, temveč tudi nositelj čvrste odločnosti, da se upre njegovi kandidaturi za poslanca. Tudi v plastični ponazoritvi tega nasprotja zasleduje Cankar, kar se tiče Maksa, tisto smer, ki jo je držal pri rekonstrukciji napada na Martina Kantorja. Zares imamo dvogovor, v katerem se Maks postopoma razvema in Kantor ohlaja, dokler ne pride Maks do izbruha, v resnici njegovega značaja vrednega: «Krono z glave, žezlo iz roke!» V sledečem se pa položaj preokrene — ne vem zakaj — in Kantor prevladuje, dočim se Maks umika, oboje gotovo kot učinek usode, ki žal pomaga krivcu do zmage in poniža nedolžnega. Tako preidemo iz konkretnega v abstraktnost, od individua v tendenco. V tej točki bi utegnil našeti marsikatero malo verjetno stvar, tako n. pr. je dvogovor med Kantorjem in Maksom predolg. Čudno je, da je priredil Kantor večerjo in da kot gostitelj zanemarja svoje goste, kajti zdaj se z enim, zdaj z drugim pogovarja zunaj, baš ob času ko v jedilnici pogrešajo njegove prisotnosti. Vrh tega se nam dozdeva Maks v pogovoru z Nino, ki sledi tik za prejšnjim, kakor večča, ki kroži nagonsko okoli plamena, dokler je ne spali. Najhujše pa je, da se Maks zaveda, da bo spaljen — pa vendar še dalje kroži. Zakaj se ne izmota spretno iz nevarnega položaja? Čeprav je iskati razloga za to v usodi, ki je Maksu zapisana, zadostuj opomba, da se ta način popolnoma ujema s Cankarjevim pesimizmom, ki sem ga že nekajkrat podčrtal.

Moralno najbolj zoprna pojava drame je župnik, ki ga imam za večjega krivca nego je Kantor, kajti če Kantor krade in ubija telesno ter ga vsakdo pozna za nasilneža, okrade župnik duševno svojega bližnjega s tem, da zagovarja na ljubo svojemu nizkemu koristolovstvu — volk v ovčji koži — nesramno Kantorjevo postopanje na škodo nedolžnih. Župnik je izdajalec svojega poklica in njegovi grehi so tako klafterski, da ne vem v kateri kot bi ga bil mogel postaviti za pokoro naš Dante s svojo visoko fantazijo, ki jo je vodila popolna moralna in teološka bistrrost; gotovo pa bi mu bil našel primeren prostor, ne daleč od

«... vermo reo, che il mondo fora».

To-le povdarjam zato, da vnaprej opozorim na dejstvo, da je v risanju značaja te osebe Cankar posebno močno karikirал poteze. Storil je to mogoče zato, ker je imel pri roki podoben model, ali pa iz nam neznanega posebnega razloga. Bodi temu tako ali tako, moremo vendar trditi brez strahu, da je župnikova figura mnogo pripomogla do tega, da «Kralja na Betajnovi» ni bilo mogoče spraviti na oder v deželi, kjer so duhovni — ne mislim tu vere — kot orodje politike mnogo veljali, in to baš ob času, ko se je Cankar sam s svojimi prijatelji vred res trudil, da bi drama bila vprizorjena. Župnikovi grehi so dvojni: najprej, da se ne upira nesramnim Kantorjevim načelom, temveč jih podpira; nato pa, da se ž njim združi v borbi proti osebam, ki niso krive drugega, nego da hočejo na kakšen način izboljšati položaj ljudstva, kakor n. pr. Lužar. Pravega umetnika vreden je način, po katerem opisuje Cankar župnikov preobrat: čim mu zasije pred očmi možnost, da dobi nov farovž (to obljubo mu dá Kantor z ozirom na bližnje volitve); mahoma požre vse očitke, ki jih je govoril, češ, da je bil blizu nasprotnikom vere in duhovnikov in mlačnež, in mahoma potem opomni, da so bogatini vsi brezverci — razen Kantorja. Od tistega trenutka dalje je župnik tako materialno kakor moralno popolnoma v Kantorjevi oblasti. Treba je pa pripoznati, da ni le Kantor spreten, ampak tudi župnik, ker si da dobro plačati zaslobo, ki jo je dal njegovi kandidaturi; kakor vidimo, ne zahteva od Kantorja le novega farovža, temveč tudi hlev za krave, ki mu naj dajejo mleko h kavi, ki si jo trikrat ali štirikrat na dan privošči ter za druge male špekulacije, ki jih bo inteligentni župnik že kako spravil v sklad z dušnim pastirstvom. V zahvalo bo pa izjavil z mirno vestjo in brez obotavljanja vsakomur, ki bi ga vprašal o tem, da je Kantor pošten človek. Enkrat samkrat se župnik vmeša, a ne da bi popravljал zgrešene Kantorjeve nazore o vzgoji otrok, nego samo zato, da bi rekel: «Malega bo treba dobro vzgajati.» Ko si župnik in Kantor v drugič stojita nasproti, ne igra župnik nič manj klavrne vloge. [Rad dobro je in pije, rad je dobre volje ter se izogiba vsemu, kar bi moglo obremeniti njegovo lahkomišno življenje, pa če bi prav bilo treba otniti eno samo solzo z maziljeno in dobro besedo. Značilno zanj pa je, da v Kantorjevi prisotnosti sploh ne more ravnati ali govoriti svobodno. Lužarica ga prosi, naj reče Kantorju dobro besedo za njenega moža. Nato najprej molči in menca; šele ko razume, da je Kantor neomajen, odgovori naglo: «To seveda ni mogoče... Ljuba žena, vaš mož je na slabih potih. Pohujšljive knjige je bral, to je, ljuba žena. Brezverec je.» Kakšen popravek imajo pohujšljive knjige in vera s kruhom, ki ga stradajo njeni otroci, naj si tolmači vsak sam. To je pač vse nekaj drugega nego evangelski nauk o izgubljeni ovčici! «Ljuba žena, take ljudi je treba iztrebiti kakor ljuljko!» Ali je možno hujše farizejstvo od tega, ki išče opravičbe za svoje početje v besedilu, ki mu vtisne neizbrisen pečat najodkritейše obsodbe? Pomanjkanju usmiljenja se pridruži zasmehovanje: župnik vabi ubogo ženico, ki prosi dela za svojega moža in kruha za svojo deco, naj izpije kozarec vina. Koliko plemenitosti pa je v zadržanju ubožice, ki izreče nato besedo, sebi v povišanje in v odločno obsodbo svojega krivega pastirja: «Bog vam odpusti.» Consummatum est, to se pravi najvišji dokaz za župnikov sramotni značaj, pa je na koncu drame, ko se s pristrčnim «Res je!» zavzame za Kantorjevo teorijo nasilnosti in za njegove zločinske sodbe, ko zaključi Kantor svoja izvajanja rekoč: «Kdor mi očita neusmiljenost, je sam preslaboten, da bi bil neusmiljen, in njegova čednost je hinavstvo.» Oprostite mi, če se je župnik zavzel morda za malo pomembne stvari. Meni se zdi, da je župnikov značaj estetično najbolj uspel. Zares: v obeh dvogovorih s Kantorjem suče Cankar mojstrsko njegovo govorico tako, da reče, oporeče, popravi, omili in pridene, kakor je pač potreba, a vselej na tak način, da ne žali Kantorjeve občutljivosti in da istočasno napeljuje vodo na svoj mlin. Dialog je vselej živahen, zanimiv in diči ga nenavadna neprisiljenost. Seveda ne manjka ironične in karikaturalne osti, ki služi za to, da pride podoba tega neobičajnega župnika čim bolj do veljave.

Splošno obiležje drame tvorijo, kakor smo videli, elementi socialne in politične narave. Poleg teh pa vsebuje tudi ljubavne ali strastne, ki stojé sicer v drugi vrsti, a izvrstno služijo za osvetlitev glavnih oseb. V resnici nam Cankar v «Kralju na Betajnovi» ne pové veliko iz ljubavnega področja, kajti nasprotja med Bernotom in Franco ter med Bernotom in Maksom so preslaba in — rekel bi — le na videz dramatična. V resnici čuti med imenovanimi tremi osebami resnično le Franca, dasi tudi v nji časih prevladuje bojazen, da bi se Maksu kaj ne pripetilo, nad resnično in pravo ljubeznijo. «Ne muči me», pravi Bernotu,

«ne morem ti dati ničesar, samo žalosti in strahu, to sprejmi vbogajme, drugega nimam.» Bernot govori, da ljubi Franco, v resnici pa dokazuje, da so mu dobrine njegovega življenja milejše od nje. «Najlepše je tako življenje (na deželi). Človek je čisto kmet in to je edini naravni poklic na svetu. In če bi si pozelel duševnega razvedrila, so lepe knjige v omari... In, Francka, da bi imel vrhutega še lepo ženko na domu!...» Bernotovi poglavitni življenski nazori se torej izražajo v zadovoljstvu nad življenjem na deželi, to se pravi v samoti, ob edini duševni hrani knjig, v oddaljenosti od družbe in vrhutega še v ljubezni in ženi. S tolikim povdarem iznesena sebična materialnost zbode Maksa, ki takoj pikro pripomni: «Vrhutega.» Bernot zahaja v Kantorjevo gostilno in le zato, ker se Maks — ki ga Francka ljubi — ni mogel spraviti iz tujine domov, ji je smel Bernot dvoriti ter je nazadnje postal njen zaročenec. Bernot pa je ljubimec, ki gleda nekoliko z viška ne le na Franco, temveč tudi na ljubezen sploh in na vsako žlahtno čuvstvo. Sleherni njegov izraz, ki naj bi bil ljubezniv in prijazen, se mu kakor nalašč izmaliči v pohvalo dobrega položaja, udobnosti, katero uživa, ter v poudarek dragocenosti in lepote darov, ki jih poklanja, kakor da sloni sporazum dveh src na tem, in na ničemer važnejšem. «Zadnje letošnje rože iz našega vrta... Daj jih v vodo, škoda bi jih bilo, če bi tako zvenele.» «Če ti je drago, zapalim svojo belo hišico na hribu»... A kar se tiče ljubezni v pravem pomenu besede, se Bernot nanjo ne razume in ne mara slišati o nji. Maks vpraša Nino, ali bi ne bila rada pozimi v velikem mestu in ali bi ne ljubila rada... pri čemer se mladostno razvname. Pri tem Bernot vstane, morda zato, ker čuti vase naperjeno ost, ali ker se ne čuti več tako mladega ali zato, ker sluti v Maksu močnejšega nasprotnika, a skoro gotovo največ zato, ker je po značaju uravnovešen baš v tistem predmetu, v katerem ima uravnovešenost najmanj izgleda na uspeh, in izbruhne čemerno: «Same otročje reči!... Vsi izprijeni študenti so mladi, veseli in razposajeni. Kdor pa je kaj študiral in kaj dosegel, nima več smisla za neumnosti. Napravi si dom in živi mirno, s sabo in s svetom zadovoljen.» Dvoboje med njima se priostri. Maks mu odgovarja posmehljivo in ko mu zabrusi: «Mene poglej», dobi Bernot mahoma z nepričakovanim vstopom starega Krnca mogočno orožje v roko, kajti ob pogledu nanj more zmagoslavno vzklikniti: «Sedaj vidimo... Berači!» Nato mu Maks zagrozi, da mu potisne besede v goltanec, da jih ne bo zlepa pogoltnil, a na Bernotovo opombo, da se ne bo pretepal z njim, se umakne in pri odhodu ga spremlja Francino vabilo, naj se vrne. Povrhu se tako Francka kakor Nina obregata ob Bernotovih besedah in ob njegovem vedenju proti Maksu — zakaj, nam naslednja točka razloži. Bernot jo je torej izkupil; zaman bo poskušal zopet pridobiti zase Francino srce — če je sploh kdaj bilo zanj — kajti Francka, ki se je bila v Maksovi odsotnosti naučila sprejemati Bernotove poklone, se je ob Maksovem povratku zopet živo ogrela zanj. Bernot nima le smole v ljubezni, ampak spoznal bo tudi to, da mu je človeška hudobija pripravila vse hujšo nesrečo nego ga je v ljubezni že doletela. Pod pretvezo, da Bernot na večerji pred izvršitvijo zločina ni prikrival svoje razburjenosti in živčne razdraženosti radi viharne razgovora s Franco, ga sodnik obdolži Maksovega umora ter ukaže uklenjenega odvesti. A tu nastane vprašanje: Katero idejo je hotel Cankar položiti v Bernotov značaj? Morda je hotel le še močnejše povdariti moralno idejo, ki jo izraža že Maksov značaj. Skušal bom obnoviti logični red, po katerem je verjetno, da je pisatelj zasnoval svojo dramo. Kantor je nasilnež, sebičnež, ciničen zaničevalec tujih pravic, pri katerem se ne smemo zgledovati, ampak ga moramo totis viribus sovražiti; toda ni dovolj, da ne delamo, kar dela Kantor, to je: zlo. Kdor hoče biti moralen, mora tudi dobro delati in ne le zase, temveč tudi za druge. Bernot pa ne govori o drugem kot o svoji udobnosti, ki bi jo delil kvečjemu z lepo ženko. Kadar sliši, da namerava Kantor zapreti Nino v kloster, se omeji na opombo, da je tudi klostersko življenje nazadnje prijetno, dočim bi moral po Cankarjevih mislih čutiti dolžnost, da prepreči tisto nasilje. Toda te dolžnosti Bernot ne čuti, kajti po njegovem mnenju naj si — kdor je kaj dosegel — napravi svoj dom in živi mirno, s sabo in s svetom zadovoljen. Tu je ključ do Bernotovega značaja. V popolnem pomanjkanju vsega junaškega, ki bi se moralo poroditi baš iz tistega, kar je študiral, v korist trpečih, je zapisana njegova obsodba. To in nič drugega mislim da je pomen sledečih Maksovih besed: «Toda, Franc, nazadnje je vendar žalostna resnica: edini sad tvojega življenja bo par otrok, v najboljšem slučaju. Ali bi bilo vredno, da bi se upiral človek vse svoje življenje za tako klavren rezultat?» Bernot zlega ne počenja, toda človeštvo, v čigar prid ni storil ničesar dobrega, ga ne

mara več v svojem naročju in glej, osumljenega zločinca, ga vtakne v zapor. Bernot je druga žrtev drame; toda čeprav je kakor Maks žrtev človeške krivice, postane vendarle najprej žrtev samega sebe. Dante bi ga bil postavil med lenuhe in bi ga bil s sledečimi slovitimi in večnimi verzi zapečatil:

... «Na ta način vihrasti
trpe ničvredne duše, ki so gori
bile i brez časti i brez nečasti.

— — — — —
Pozabljeno njih žitje je sramotno.

— — — — —
Ni dičil jih na svetu znak živečih.»¹

¹ Pekel, III. v. 34 in sl.

Ženski liki v «Kralju na Betajnovi» so vsi dobro orisani. Tako Lužarica, ki ima nasititi kopo otrok in je torej v stiskah in pomoči potrebna, a se pogumno in dostojno postavi pred Kantorjevim cinizmom in pred župnikovo nespametnostjo. Prav tako Kantorjeva žena Ana, ki je preprosta ženska dobrega srca in o kateri bi mogli reči le, da je radi velike zmote bila prisiljena živeti skupaj s tako zločinskim možem. Načelo, da je dobra žena angel varuh družine, je krasno zapopadeno v značaju Lužarice, ki prosi okrutnega gospodarja, naj sprejme moža spet na delo in v Ani, ki reče po Maksovem umoru pogumno svojemu možu: «Samo zaradi otrok prenašam greh in sramoto in Bog mi odpusti, da prenašam.» Istočasno izjavlja, da noče nobene druge skupnosti ž njim razen strehe, pod katero živita, če se ne bo spokoril za svoj zločin. Pogumni ženski sta tako Lužarica kakor Ana, obe razumni in brižni za dober procvit svojih družin.

Franca in Nina sta krasni podobi nedolžnih deklet, ustvarjenih za mirno življenje, ne pa za priči tako strašnega moralnega nereda kakršen vlada v Kantorjevi družini. Obedve čutita nagnenje do ljubezni, a sta poštena in sramežljiva. Obedve gojita veliko simpatijo do Maksa, a ne le zato, ker je prišel iz velikega mesta ter prekipava od mladosti, temveč v glavnem zato, ker slutita v njem zaščitnika in neke vrste digitus Dei, ki je določen, da kaznuje hudobijo ter da vzpostavi močno omajani moralni red. To je razlog, da tako Nina kakor Franci ni všeč, da sta se Maks in Bernot sporekla in da izusti Franca napram Bernotu sledeče besede: «Kaj pa si mu naredil?... Ti si ga žalil;» in Nina: «Maks ni vagabund.» V obravnavi značajev teh dveh deklic nam je podal Cankar dokaz za znano reklo: Pares cum paribus facillime congregantur. Že na prvi mah, pri prvem stiku s Maksom, začutita — zlasti Franca — odpor proti sebičnemu in lenobnemu Bernotu ter veliko nagnjenost do Maksa. V tem zmislu je umeti gori navedene očitke. Ko sili Bernot v Franca, naj mu pove, ali ga ljubi, mu ta odvrne, da mu ne more dati drugega kot žalost in strah. Slutila je, da bo radi očetovih zločestev ter radi nujne in odločne Maksove volje, da se mu zoperstavi, prišlo med njima do usodnega udarca, ter živi v neprestanem razburjenju; nima kdaj poslušati glasu svojega srca, tako, da tudi v trenutku, ko najbolj živahno izraža svojo simpatijo do Maksa, ne moremo videti le človeške ljubezni, temveč utemeljeno upanje, da bosta po Maksovem ravnanju premagani njena žalost in strah. Tako si tudi Nina misli, ki veruje, da bo Maks dosegel ne le to, da je ne bodo zaprli v kloster, temveč da jo bo popolnoma osvobodil iz tistega kraja, ki ji je dejansko in duševno neznosen radi nešteti groznih spominov. Žal, usoda deklicama in njenemu zaščitniku ni naklonjena. Toda v tem je spet dokaz, da je pravica tega sveta teptana v korist zlih ljudi. Tako je ostal Cankar v popolnem soglasju s svojimi pesimističnimi nazori in žal tudi v glavnem z bridko resničnostjo te «doline solz».

(Dalje prih.)

ALI STE ŽE PORAVNALI NAROČNINO?

Reviji smo priložili položnico. Vse naročnike prosimo, da nam nakažejo naročnino za mesec marec. Kdor še ni poravnal obrokov za prejšnje mesece, naj to stori sedaj.

P O R O Č I L A

PISMO GE. G. JIRKU G. ANTONU OCVRKU.

Velespoštovani gospod!

K Vaši kritiki mojega prevoda bi rada pripomnila sledeče: Ne glede na nehvaležno nalogo, ugoditi Nemcem in Slovencem, ne glede na velike gmotne žrtve, ki sem jih imela, da bi po dve leti trajajočih naporih dobila založnika za Cankarjeve knjige, sem imela s to založbo samo največje težkoče. Krajšav, ki jih omenjate, nisem napravila sama, kakor ste lahko brali v »Slovincu«, ampak izključno le založba. Rada pripoznam, da ni prevod dobeseden. So točnejši prevodi Cankarja, kot so moji, založništvo je nekatere teh bralo, ni jih pa sprejelo. Založbi je bilo za to, da poda nemškemu občinstvu Cankarjeva dela v jeziku, ki čim bolj ustreza duhu današnjega nemškega sveta. Pri starejših in novih prevodih Dostojevskega boste prav tako lahko zapazili bistvene razlike.

Kar se tiče posameznih besed, kakor n. pr. »iblajtarji«, bi rada ugotovila, da sem jih pri lomljenju popravila, da pa se niso ozirali na korekture, češ da so »nebistvenec«. V ostalem pa, kar zadeva založbo, ste v zmoti: založba sploh nima namena izdati še ostalih Cankarjevih knjig. Že za drugo knjigo sem se morala hudo boriti. »Martina Kučárja«, ki sem ga prevedla že poleti, niso tiskali. Literaren uspeh je bil velik, vsi nemški listi so bili polni hvale, in da ni moj prevod škodil Cankarju, se da razbrati iz kritik, ki prav ta prevod omenjajo z besedami, ki jih iz skromnosti ne bi rada ponavljala. Dobila sem ponudbe in naročila tudi od drugih založnikov, kakor Vam lahko sporoči prof. Cankar. Prosila sem prof. Cankarja, s katerim sem dobro znana, da bi napisal predgovor k prvi knjigi. Odklonil je, ker se mu ni zdelo prav, »da piše eden Cankar o drugem«. Tako sem se odločila za E. K. Rheinhardta, prijatelja in odličnega nemškega pisatelja, katerega zadnja knjiga je bila pravkar prevedena v štiri jezike. — Zanimalo Vas bo, ako Vam povem, da se je v Avstriji in Nemčiji prodalo v celem 575 knjig (Hlapca Jerneja), 453 knjig sem sama prodala (za založbo). Založba, ki ni nikoli imela namena izdati vsega Cankarja, ne namerava izdati za sedaj sploh nobene knjige. Morda se bo posrečilo mojim naporom, da bom dobila drugo založbo.

Z odličnim spoštovanjem

Gusti Jirku, Slovenji Gradec.

Grad Hartenstein, 28. januarja 1930.

Pismo ge. Jirku je vsekakor objasnilo marsikatero nejasnost, ki sem jo imel glede založbe in njenega odnosa do izdaje Cankarjevih knjig, in je pokazalo plemenit trud prevajateljice, uvesti Cankarja med Nemce.

Pri kritiki prevodov se nikakor nisem mogel ozirati na omenjene stvari — na tiskarno, založbo in namen založbe — ker nisem vedel za vse podrobnosti pri izdaji Cankarja v nemščini in ker take stvari — po mojem mnenju — nikakor ne spadajo k oceni, ki mora ugotoviti, kaj je pri prevodu dobrega in kaj slabega. Da sem pri tem vse dobro pripisal založbi, se je pač zgodilo iz zmote, ki pa je opravičljiva. Radi omejenega prostora v reviji nisem mogel do potankosti analizirati prevoda ge. Jirku, sem zato povdaril le najznačilnejše opazke k prevodu in se omejil le na ugotovitve, v koliko je prevod podal prvobitno Cankarjevo ritmičnost v prozi, njemu lastno figuralnost in simbolnost, ali je prevajateljica ujela stilno posebnost in pomembnost Cankarjeve individualno-umetniške moči ali ne. Upam, da je vsakomur jasno, da nisem hotel s tem nikakor zmanjšati pomena, ki ga ima prevod ge. Jirku, niti zanikati njenih sposobnosti, ki temeljijo na sijajnem obvladanju nemškega jezika, niti njene požrtvovalne vztrajnosti, niti njene ljubezni do velikega Slovenca. — Ali zamore soditi nemška kritika o prevodih in jih pravilno ocenjevati? Uverjen sem, da so vse nemške ocene spisane le na dojem, ki ga je prevod napravil v nemščini in ne po primerjanju prevoda z originalom, kar je razumljivo, ker ni Nemcu Cankar dostopen v originalu. Najbolj pravilna kritika je pač tista, ki sodi o prevodu na podlagi originala.

Po vsem tem je pač jasno, da je trud ge. G. Jirku vsekakor velik in da odpade marsikatera napaka v prevodu — n. pr. krajšanje teksta, preurejanje odstavkov

in korektura — na založbo in ne na prevajateljico. Njen trud in neupogljivo hotenje, Cankarja uvesti v svet, kaže tudi njeno prodajanje knjig. Da je bil tako slab odziv pri Nemcih, je čudno. Obe Cankarjevi knjigi v nemščini bosta dostojno zastopali Cankarja in Slovence, čeprav bi si želeli v nemškem jeziku še nekatera značilna njegova dela.

Anton Oevirk.

N. P. / MAVRIČNA MAČKA.

Pred kratkim je izšla zbirka pravljic pod naslovom »Mavrična mačka in druge pravljice«, ki jih je napisala angleška pisateljica Rosa Fyleman. Prevel in v samozaložbi izdal jo je Griša Koritnik. Knjiga obsega enajst raznih pravljic, ki jih prepletajo in družijo v celoto štiri »čudovite dogodivščine Mavrične mačke«. Dejanja so, skoro nekoliko šablonsko, postavljena v veliko oddaljenost: med oblake, prince, palčke, vile itd. Zbirka ne dosega svetovnih mojstrov in tovrstne literature, vendar bo, mislim, radi svoje prisrčne preprostosti dobro služila svojemu namenu. Knjigo je ilustriral akad. kipar Ivan Zajec.

R A Z N O

ANEKDOTE.

Pri neki pojedini so govorili v navzočnosti Henrika Ibsena, da se Andersen, znani norveški pesnik pravljic, že nekaj časa silno boji, da ne bi bil živ pokopan. Nekega večera, da je baje napisal na listek: »Samo navidezno sem mrtev« in ga položil na nočno omarico. Nekdo, ki ni bil posebno duhovit, je pripomnil: »Ali je mogoče, da je človek tako strahopeten?« Ibsen se je razsrdil: »O strahopetnosti ni govora; kvečjemu o preveč močni fantaziji. Kajpak, možgani, ki so zmerom mrtvi, ne morejo trepetati pred navidezno smrtjo.«

Ko je znameniti francoski pesnik Charles Baudelaire objavil svoje prve pesmi, se je neki njegov sodobnik, tudi poet, zelo razburil, češ, da je v eni izmed priobčenih pesmi menil in udaril njega. Besen je premišljeval, kako bi se mu osvetil, dokler se mu ni ponudila ugodna prilika. Ko je šel nekoč Baudelaire mimo poetove hiše, je ta spustil z vrvice lepega psička, zelo dobre in koristne pasme, in mu je zaklical:

»Luj! Luj!«

Psiček se je zakadil pesniku pod noge in mu je zelo grdo raztrgal hlače. Baudelaire je bilo sram in je šel domov.

Naslednji dan sta se rivala srečala na cesti.

»Kako je kaj?« je vprašal Baudelaire.

»Kako je kaj« je dejal poet. Obraz mu je kar gorel od sreče. »Ali ste jo včeraj dobili, kaj?«

»Motite se, gospod,« mu je odgovoril prvi, »ako mislite, da je bilo to, kar je storil vaš psiček, res junaštvo ali pa celo umetnost. Hlače, ki sem jih nosil, so bile zelo slabo tkane in tako nerabne, da sem jih mislil že sam zavreči in si kupiti nove. Saj veste, da se hlače lahko kupijo.«

»No — ampak ljudje so se vam pa le smejali!«

»Ze, ali ko so me danes videli v novih neoporečnih hlačah, so se nehali. Vi in jaz in moja umetnina smo pa ostali, kakor smo bili.«

Detlef Liliencron, ki je vsak dan dobival cele svežnje pisem od mlajših avtorjev, je prejel zavoj še neobjavljenih del od nekega pesnika. Ta je priložil pošiljki listič z napisom: »Preberite in sodite. Kadar me graja moder mož, se čutim prav posebno počaščenega.« — Liliencron je poslal stvari, ko jih je prečital, pesniku nazaj in zapisal to-le v odgovor: »Mislite si, da sem vam rekel — vojvoda!«

IZ ZALOŽBE IN UREDNIŠTVA

OB ZAKLJUČKU PRVEGA ČETRTLETJA.

Pravkar mineva prvo četrletje, odkar smo stopili s svojimi prvimi publikacijami v javnost. To je majhen jubilej v primeri z delom, ki smo si ga naložili in ki nas še čaka, vendar se nam zdi vredno, da se spomnimo, vsaj površno, vsega in presodimo, koliko je bilo vredno ter se tako opogumimo za prihodnji čas. V začetku meseca decembra je izšel »Blagošlov zemlje«. Z veliko skrbjo in skoro z nestrpnim strahom smo začeli to knjigo pošiljati med ljudi. Vedeli smo sicer, kakšen visoko-umetniški zaklad jim izročamo, toda vseeno (in morda prav zato) smo bili v skrbeh, ali si bo knjiga priborila tisto mesto, ki ga zasluži v srei slovenskega čitajočega občinstva, ali ne. Saj nam je tako blizu — njena prepričevalna preprostost, sveži dih narave, ki veje iz nje, bi menda ne mogel in tudi ne smel najti nikjer bolj pravega mesta, kakor med ljudstvom, ki je raslo iz zemlje kakor je naša — slovenska. Vprašali smo se, ali smo še zdravi, ali pa je morda že zapihal bolan veter preko nas s tako silo, da je ubil v nas tisto, kar je prvi pogoj naše moči in našega obstanka. Zares, ta knjiga je bila preizkušnja — težka knjiga, a močna in zdrava po svoji polni vsebini. Vsak izvod, ki smo ga v začetku odposlali, smo spremljali s to prikrito mislijo. In kakšno veselje, ko smo videli, da se v svojem upanju nismo zmotili. Že prve dni smo prejeli nešteto pisem in dopisnic od naročnikov. Niti eden ni izražal nezadovoljstva; povsod, kamor je knjiga prišla, je našla hvalo in priznanje. Marsikje je bila sprejeta s pravim, odkritim navdušenjem. Število naročnikov je pričelo rasti bolj in bolj (in še vedno rase), skoro nepričakovano, da smo komaj zmagovali naraščajoče delo. Zavedeli smo se, da je preizkušnja dobro prestana, da je dobra knjiga zmagala. To je bil pravi triumf. Glasno potrdilo za naše delo. Opogumili smo se in izdali še eno Hamsunovo knjigo, najlepšo, kar jih je napisal v svoji mladosti: »Pan«. Tudi v tem se nismo zmotili. »Pan« si steka priznanje vsepovsod in odjemalci zanj se množe od dne do dne. — Tako je kaj naglo prišel tretji mesec našega poslovanja — februar. Zaloga »Blagoslova zemlje« se je pričela bolj in bolj manjšati — še teden dni in naša prva knjiga je bila — razprodana. Lahko trdimo, da je to rekord na našem knjižnem trgu. Danes nima založba niti enega izvoda več. Še tiste, ki si jih je hotela prihraniti za spomin in za arhiv, še tiste je morala oddati željnim novim naročnikom.

Zdaj stopamo v drugo četrletje, ki bo prineslo naročnikom drugo redno knjigo, zbirko najrepresntativnejših in najmočnejših novel velikega mojstra Antona P. Čepova pod naslovom »Anjuta«, ki jo je prevedel znani slovenski kritik Josip Vidmar. (Gl. članek: Josip Vidmar / Anjuta). Prepričani smo, da na tem mestu ni treba knjigi še posebne hvale, zakaj priborila si jo bo sama s svojo umetniško silo in prepričevalnostjo. S tem trdnim zaupanjem jo bomo te dni izročili javnosti. Vsi, ki jo boste prejeli in prečitali, poročajte nam o njej. Vpoštevali bomo Vaša priznanja, graje in nasvete, ker hočemo, da tudi Vi stalno sodelujete pri gradbi tako pomembne stavbe, kakršna mora postati naša založba. Zdaj je storjen šele začetek in ta je popoln le v toliko, v kolikor sploh more biti popoln kak začetek.

H koncu smatramo za svojo dolžnost, da se vsem, ki so k našemu delu, bodisi s pridobivanjem novih naročnikov, bodisi kako drugače pripomogli, zahvalimo. Ob tej priliki jih tudi prosimo, da nam še nadalje ohranijo prijateljsko naklonjenost.

RAZPIS NOVIH NAGRAD !

DA RAZPOŠLJEMO ČIM VEČ DOBRIH KNJIG MED NAŠE NAROČNIKE, RAZPISUJEMO NOVE PRAV POSEBNO BOGATE KNJIŽNE NAGRADE ZA ONE, KI NAM HOČEJO ŠE NADALJE POMAGATI PRI PRIDOBIVANJU NOVIH NAROČNIKOV.

Kdor pridobi za naše celoletne publikacije vsaj enega naročnika, dobi pesniško zbirko *Otona Župančiča*:

„Naša beseda“, broš.,

ali pa *Hamsunov roman*:

„Pan“, vez. v platno.

Kdor pridobi dva naročnika, dobi *Župančičevo*:

„Naša beseda“, vez. v polplatno.

Kdor nabere tri naročnike, lahko izbira med sledečimi knjigami:

Gogolj: „*Taras Buljba*“, vez. v platno

Pregelj: „*Otroci solnca*“, vez. v platno

Sienkiewicz: „*Na polju slave*“, vez. v platno.

Za štiri naročnike nudimo luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

„Naša beseda“, vezano v platno ali

Pregelj: „*Zbrani spisi*“, I. zv., vezano v platno.

Za pet naročnikov humoristični roman *Dostojevskega*:

„*Selo Stepančikovo*“, vez. v platno.

Za šest naročnikov prekrasno v celo usnje vezano luksuzno izdajo *Župančičeve* zbirke:

„Naša beseda“.

Za deset naročnikov pa:

Ivan Cankar: „*Izbrani spisi*“, I. in II. zv. vez. v pl.

V TA NAMEN SMO PRILOŽILI TEJ ŠTEVILKI REVIJE NOVE NAROČILNICE. NAGRADE BOMO RAZPOŠILJALI OD 1. APRILA DALJE.

ANTON P. ČEHOV / ANJUTA

izide v začetku marca. Kdor želi, jo lahko dvigne tudi osebno v naši založbi: Gregorčičeva ulica 23. — Razpošiljati jo začnemo 3. marca.

OPOZORILO: Ker je prva knjiga »Blagoslov zemljec« razprodana, nudimo mesto nje novim naročnikom Pana, roman od istega avtorja, ki je izšel samo v platno vezan. Ker stane Pan za naročnike samo Din 30.— se novim naročnikom letna naročnina zniža in sicer:

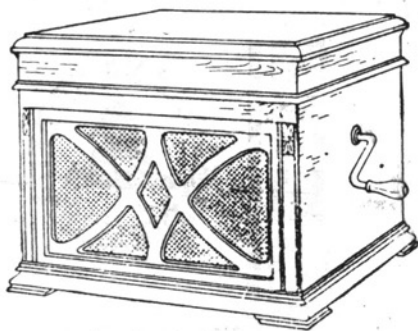
za knjige v mehko vezane mesto Din 180.— Din 165.—

za knjige v platno vezane mesto Din 240.— Din 210.—

za knjige v polusnje vezane mesto Din 300.— Din 255.—

Takoj je treba poravnati pristopnino Din 10.—, naročnino za Pana Din 30.— in prvi obrok za mesec marec, ki znaša za knjige v mehko vezane Din 15.—, za v platno vezane Din 20.— in za v polusnje vezane Din 25.—.

Izdaja konzorcij Založbe Modra ptica. — Za konzorcij in uredništvo: Janez Žagar.
Za tiskarno »Merkur«: Otmar Michálek, oba v Ljubljani.

Ko si boste po utrudljivem duševnem delu zaželeli lepe glasbe

boste v najnovejšem modelu „His Masters Voice“ gramofona našli najboljšega prijatelja. Lična, dekorativna vnanjost. Ne odpove nikoli, ker ima najzanesljivejši stroj angl. konstrukcije. — Pri nas dobite poleg nešteti drugih posnetkov tudi **kompletne opere** „Čarostrelec“, „Trubadur“, „Brivec seviljski“ „Lohengrin“ in dr. kompletno v albumu s knjižico.

Centrala za splošno gramofonijo

„Gramofon“ A. Rasberger
LJUBLJANA, Miklošičeva cesta štev. 34

Palača Pokojninskega zavoda.

Telefon 33-83

VINOCET

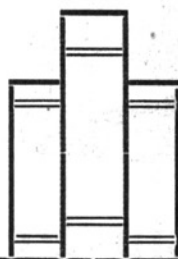
TOVARNA VINSKEGA
KISA, d.z.o.z. V LJUBLJANI

NUDI NAJFINEJŠI
IN NAJOKUSNEJŠI
NAMIZNI KIS
IZ PRISTNEGA VI-
NA - ZAHTEVAJTE
PONUDBO!

TEHNIČNO IN HIGIJENSKO
NAJMODERNEJŠE UREJENA
KISARNA V JUGOSLAVIJI

PISARNA :
LJUBLJANA, DUNAJSKA
CESTA 1/a/II - TELEF. 2389

SALDA-KONTE
ŠTRACE - JOURNALE
ŠOLSKE ZVEZKE - MAPE
ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE
ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH

KNJIGOVEZNICA
K. T. D.

V LJUBLJANI
KOPITARJEVA ULICA 6
II. NADSTROPJE

TRGOVINA S PAPIRJEM NA VELIKO

GLAVNO ZASTOPSTVO
ZA DRAVSKO BANOVINO
IN SAMOPRODAJA
PAPIRNIH IZDELKOV
ZDRUŽENIH PAPIRNIC
VEVČE, GORIČANE IN
MEDVODE D. D. V LJUBLJANI
IN SLADKOGORSKE
TVORNICE LEPENKE
IN PAPIRJA, SLADKI
VRH, POŠTA ŠT. ILJ
PRI MARIBORU

KASTELIC IN DRUG

LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 6

KLIŠEJE

vseh vrst po fotografijah ali rizbah
izvršuje za vsakovrsten
tisk najsolidneje

KLIŠARNA · ST · DEU
LJUBLJANA · DALMATINOVA 13

EDINO

tovarniško zalogo najboljših
šivalnih strojev in koles
znamke

Gritzner, Adler, Kayser.

Pletilnih strojev priznane
švicarske tovarne „**Dubied**“ ter
pisalnih strojev „**Urania**“ ima le

Josip Petelinc, Ljubljana

Sv. Petra nasip šte. 7
(v bližini Prešernovega spomenika)

Bogata zaloga galanterije, pletenin, trikotaže, posebno še **finih in najfinejših rokavic in nogavic** ter kratkega blaga na veliko in malo

Naši modeli:

Remington Normal

z vgrajenim tabulatorjem za
dom

potovanje

pisarno

Remington 12/92

najpopolnejši pisarniški stroj

Piše 92 znakov!

Remington Noiseless

(brezhrupni stroj)

Elitni pisalni stroj

Naravnost neverjetna je dovrše-
nost in preciznost naših strojev!

A. PRELOG

TELEFON 3-4-5-6

Ljubljana, Marijin trg

STOEWER

srednji pisalni stroj v elegantnem
črnem kovčku, se odlikuje s precizno
konstrukcijo in je opremljen z vsemi
prednostmi velikega pisarniškega
stroja

V ZALOGI PRI TVRDKI

LUDV. BARAGA

LJUBLJANA

ŠELENBURGOVA UL. 6